सबैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानीमा तिब्रता कार्यक्रम

Accelerating Sanitation and Water for All (ASWA-II)

कार्यान्वयन योजना (२०१८–२०२२)

औरही गाउँपालिका

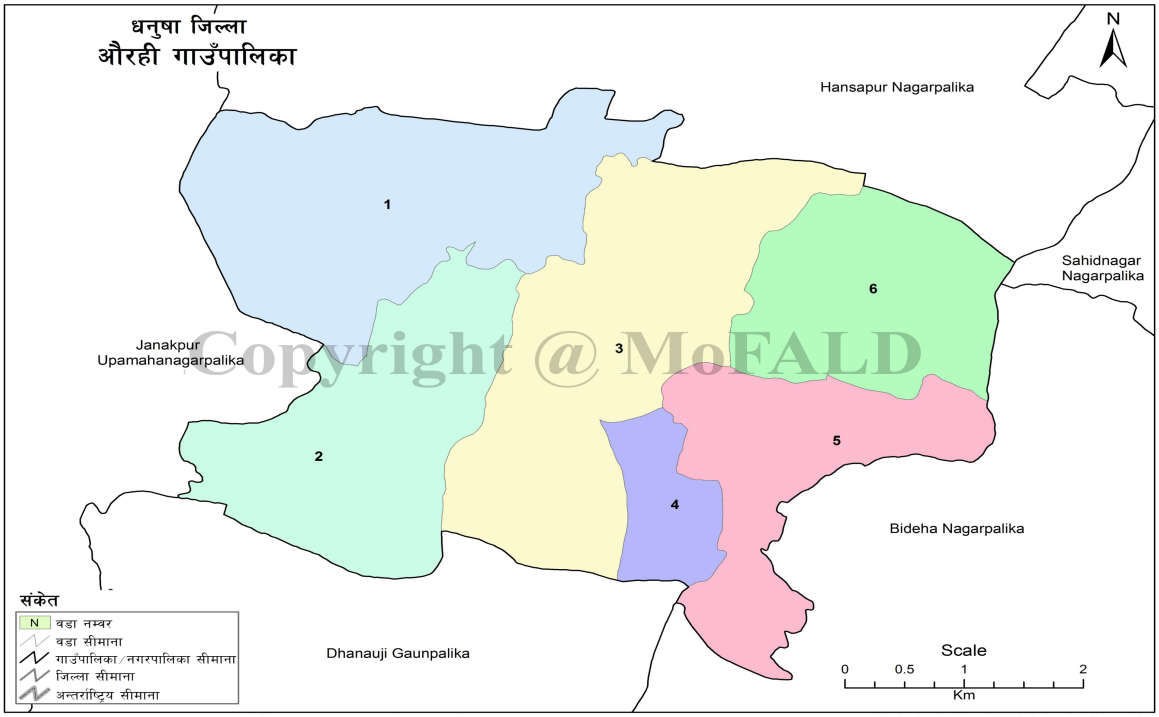

स्रोतः स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० /१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
MoFALD, 2074

धनुषा

प्रदेश नं २

फाल्गुन २०७४

बिषयबस्तु तालिका

सि.न.	बिषय	पेज न.
१	अध्यक्षको शुभकामना मन्तब्य	३
२	औरही गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	४
३	औरही गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था	४-५
४	खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रहरु, सवलपक्षहरु र अवरोधहरु	४-७
५	सबैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानीमा तिव्रता कार्यकम (ASWA-II) को परिचय	८
५	औरही गाउँपालिकामा सबैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानीमा तिव्रता कार्यकमको औचित्य	८
६	कार्यकमको ढाँचा	९-१०
७	कार्यकम ब्यवस्थापन क. संस्थागत ब्यवस्था ख. बजेट प्रवाह ग. कार्यक्रम ब्यवस्थापन तथा अनुगमन संयन्त्र घ. दिगोपना ड. मुल्यांकन	१०-११
८	अनुमानित बजेट	११
९	कार्यकम कार्यान्वयन योजना	१२-१३
१०	अनुसुचिहरु	
	तालिका २. १. खानेपानीको प्राथमिक स्रोत	४
	तालिका २.२ चर्पीको उपलब्धता	५

अध्यक्षको शुभकामना मन्तव्य

१. औरही गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने जनकपुर अञ्चलको जिल्ला मध्ये धनुषा जिल्ला नेपालको दक्षिणी तराई तथा जनकपुर अञ्चलको ६ जिल्ला मध्ये एक हो र हाल विभाजन अनुसार प्रदेश नं. २ मा पर्दछ। प्रसाशनिक विभाजन अनुसार यस जिल्लामा ४ निर्वाचन क्षेत्र, ११ नगरपालिका,६ गाउँ पालिका एक उप महा नगरपालिका रहेका छन् त्यस अन्तर्गत औरही गाउँपालिका धनुषा जिल्लाको निवार्चन क्षेत्र नं २ अन्तर्गत पर्दछ। साविकमा समावेश भएका गा.वि.स.हरु पौडेश्वर, औरही, देउरीपरवाहा र चक्कर गा.वि.स. रहेका छन्। यसको कुल जनसंख्या २२५७८ रहेका छन भने कुल क्षेत्रफल २५.५६ वर्ग कि.मि.रहेको छ।

२. औरही गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था

नगरपालिका क्षेत्रमा दीगो र व्यवस्थित स्रोत सहितको खानेपानी आपूर्ति प्रणाली विकास हुन सकेको छैन। ट्यूब वेल, इनार नगरवासीको खानेपानीको प्रमुख स्रोतका रुपमा रही आएका छन्। प्रयोगमा रहेका अन्य स्रोतहरूमा निजी धारा, सार्वजनिक धारा तथा मूल र खोलासमेत रहेका छन्। एउटै स्रोतबाट पर्याप्त र नियमित खानेपानी आपूर्तिको सुनिश्चितता नभएका कारण एउटै घरपरिवारले विभिन्न स्रोतबाट खानेपानी आपूर्ति/उपभोग गर्ने गरेको स्थिति छ। खानेपानीका लागि विभिन्न स्रोतहरुको प्रयोग भइरहेको अवस्थामा विभिन्न घरपरिवारको खानेपानीको प्राथमिक स्रोत (सम्बन्धित घरपरिवारको खानेपानीको मुख्य स्रोत) देहाय अनुसार रहेको छ।

तालिका २. १. खानेपानीको प्राथमिक स्रोत

	औरही गाँउपालिका		
सि.न.	खानेपानीको प्राथमिक स्रोत	घर संख्या	प्रतिशत
१	निजी धारा	५५५	१३।८६
२	ट्यूबेल	३२३४	८०।७९
३	इनार/कुवा (ढक्कन भएको)	८	०।२०
४	इनार/कुवा (खुल्ला)	११	०।२७
५	नदि कुलो नहर पोखरीको पानी प्रयोग गर्ने	१	०।०२
६	मुलको पानी प्रयोग गर्ने	०	०।००
७	अन्य	१९४	४।८५
जम्मा		४००३	१००
			श्रोत : केतवि, २०६८

यस औरही गाउँपालिकामा करीव २५ प्रतिशत घरमा शौचालय रहेको छ। वडागत रुपमा सरसफाइ सुविधाको अवस्था यस प्रकार रहेको छ।

तालिका २.२ चर्पीको उपलब्धता

वडा नं. गाउँ	कुल घरपरिवार सख्या	चर्पी भएका घरपरिवार	चर्पी नभएका घर संख्या
औरही	१२८०	२६९	१०११
पौडेश्वर	१२२६	२५७	९६९
देउरी प्रभा	८४२	३१२	५३०
कुल	३३४८	८३८	२५१०
प्रतिसत		२५	७५

स्रोतः जिल्ला खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालय, डिसेम्बर २०१७

३. खानेपानी तथा सरसफाइमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु

(साविकको गाविस तथा नगरमा कामगर्ने संस्थाहहरु अनुसूचिमा राखिएको छ)

४. खानेपानी तथा सरसफाइका अवरोधहरु

गाउँपालिकास्तरीय ASWA -II को योजना तर्जुमा गोष्ठीमा भएको छलफलको आधारमा निम्नलिखित सवल पक्ष र अवरोधहरु विश्लेषण गरिएको छ ।

क्षेत्रहरु	सवल पक्ष	अवरोधहरु
नीति तथा रणनीति	• जिल्ला र पालिकाको खुला दिसामुक्त अभियानको रणनीतिक योजना छ । • खुला दिसा गर्न हुँदैन भन्ने नयाँ मान्यताको शुरु भैरहेको छ । • शौचालय निर्माणको लागि नगरपालिकाबाट विपन्नहरुको लागि सहयोग गरिएको ।	• पालिकाको WASH Plan छैन । • खुला दिसा मुक्त अभियानलाई निरन्तरता दिन सामाजिक नीति नियम स्थापित भएको छैन, जुन अत्यन्त जरुरी छ । • भान्सा सफा हुनुपर्छ भन्ने छ तर शौचालय सफा हुनुपर्छ भन्ने मान्यता स्थापित हुन सकेको छैन । • साबुन पानीले हातधुने बानी सामाजिक मान्यताको रुपमा स्थापित छैन । • अझैपनि धैरै मानिसमा खुल्ला रुपमा दिसापिसाब गर्ने पुरानो बानी हटेको छैन । • साना शहरी योजनाबाट शौचालय निर्माणमा बढी अनुदान गरिएको र साना शहरी योजनाको कार्यक्रम क्षेत्र बाहिर सहयोग नभएकोले अभियान सञ्चालनमा समस्या भएको । • चर्पी र स्वच्छताको क्षेत्र भनेको अन्य संघ संस्थाले निर्माण गरिदिने कुरा हो भन्ने मान्यता समाजमा विद्यमान छ ।
संस्थागत व्यबस्था	• जिल्लामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति क्रियाशिल छ । • नगरपालिका तहमा नगर स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको छ ।	• वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन कुनै पनि वडामा भएको छैन । • कार्यक्रम व्यबस्थापनको लागि जिम्मेवार शाखा र ईकाइ गठन भएको छैन ।

क्षेत्रहरु	सवल पक्ष	अवरोधहरु
वित्तीय	• समुदायबाट खानेपानीको योजनाहरुको लागि वजेट र योजना माँग छ तर सरसफाइको लागि योजना र वजेट माँग छैन ।	• शौचालय निर्माणको लागि अनुदानको माग बढी छ । विपन्न समुदाय र जग्गा नभएकाहरुको लागि शौचालय निर्माणको लागि बढी लगानी गर्न आवश्यक छ तर त्यस बमोजिम लगानीको लागि स्रोत कम छ ।
योजना र अनुगमन	• नेपाल सरकारको नयाँ संघीय संरचना र यसको अधिकारमा क्षेत्रभित्र आफ्नो पालिकाको सहभागितात्मक योजना निर्माण गर्ने ब्यबस्था सुनिश्चित गरेको छ । • जिल्ला स्तरीय खुला दिसामुक्त योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन भैरहेको छ । • यस नगर पालिकाको खुला दिसामुक्त सम्बन्धी कार्य योजना छ ।	• निर्माण भएका शौचालयहरु मध्ये झण्डै एक तिहाइ सफा र प्रयोग योग्य छैनन् । • धेरै घरका चर्पीहरुमा उपयुक्त वायुद्वार (Ventilation), ढोका र छाना छैनन । मर्मत सम्भार गर्ने प्रचलन कम छ । केही जाती विशेषमा पुरुषहरु आफ्नो शौचालय र घरको अन्य सरसफाइ गर्ने काम पनि गर्दैनन् । • निर्माण शौचालय बाल मैत्री र अपाङ्ग.मैत्री नभएको
क्षमता अभिवृद्धि	• खुला दिसामुक्त अभियानमा समुदाय स्तरमा आवश्यक प्रज्वलक तथा सरसफाइ स्वंसेवकहरु छन् । • जिल्ला तहमा आवश्यक मात्रमा प्रशिक्षकहरु छन् । • खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्री उपलब्ध छ । विकास साझेदार संस्थाहरुको जनशक्ति संचालित अभियानमा परिचालन गरिएको छ ।	• खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा नगरको आफ्नै जनशक्ति छैन ।

५.सबैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानीमा तिब्रता कार्यक्रमको परिचय

नेपालले विगतका केहि वर्षहरुमा खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा उल्लेखनिय उपलब्धि हासिल गरेको छ । हालको नेपालको सरसफाइ ९६ प्रतिशत पुगेको छ भने ८५ प्रतिशत जनसंख्यामा खानेपानी सुविधाको पहुँछ छ । स्रोत: खानेपानी तथा ढल निकास विभाग २०७४ ।

नेपाल सरकारको नेतृत्वमा भएको यो अभियानमा विभिन्न विकास साझेदासका साथै युनिसेफ नेपालको पनि योदान रहेको छ । सन् २०१३ देखि २०१७ मा ५ वर्षको युनिसेफ नेपालको Country Program अन्तर्गत सञ्चालित Accelerating Sanitation and water for All कार्यक्रमले पनि योगदान गरेको छ । त्यसैको सिकाइ र उपलब्धीको आधारमा सन् २०१८ देखि २०२२ सम्मको युनिसेफ नेपालको राष्ट्रिय योजना अन्तर्गत पनि प्रदेश नं. २ का ८ वटै जिल्लाका ४० भन्दा बढी गाँउपालिका तथा नगरपालिकाहरुमा सबैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानीमा तिव्रता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न लागिएको छ । यो नगरपालिका पनि यस मध्येको एक हो ।

६ औरही गाउँपालिकामा सबै र सधैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानी कार्यक्रमको औचित्य

खानेपानी सरसफाई तथा स्वछता यस नगरपालिकाको प्रमुख प्राथमिकताको क्षेत्र हो । अझ पनि यस गाउँपालिकाको .... (जिल्ला खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालयको सर्वेक्षण) जनसंख्या मध्ये ५ प्रतिशतको खानेपानीमा पहुंच र ७५....... प्रतिशतमा सरसफाइ सुविधा पुगेको छैन । भएका शौचालयहरुमध्ये करीव एक तिहाइमात्र सञ्चालनमा छन भनै अन्य शौचालय प्रयोगमा ल्याउन यस कार्यक्रमको आवश्यक छ । जम्मा ...... स्कुल मध्ये ...... बिद्यालयहरुमा आधारभूत शौचालय र खानेपानीको सुबिधा छ । विद्यालयमा भएका शौचालयहरु मध्ये .... प्रयोग विहिन तथा प्रयोग गर्न लायक छैनन । विद्यालयहरुमा भएका खानेपानी र सरसफाइ सुविधा सञ्चालनमा ल्याउन पनि यो कार्यक्रमको आवश्यक्ता छ ।

स्वच्छताको हिसावले यो समुदायमा कति प्रतिशत घरमा मात्र साबुनको उपलब्धता छ भन्ने तथ्यांङ्ग नै छैन । महत्वपूर्ण समयमा हात धुने मानिसको संख्या पनि कमी नै छ । यसमा व्यापक परिवर्तन ल्याउन पनि यो कार्यक्रमको आवश्यक्ता छ ।

स्वास्थ्य संस्थाहरुमा भएका खानेपानी र सरसफाइ सुविधा पनि झण्डै ..... प्रतिशत सेवाग्राहीहरुका लागि प्रयोग योग्य छैन र पहुँचमा पनि छैन ।

६. कार्यक्रमको ढाँचा

क. लक्ष्य

लक्षित क्षेत्रका गरिब जनता, विशेषगरी महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण तथा जीवनस्तर सुधारिएको हुनेछ ।

ख.नतिजा

लक्षित क्षेत्रका गरिब तथा संकटासन्न जनता, बिशेषगरी महिला तथा बालबालिकाले सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइका सेवाहरु र स्वच्छताका अभ्यास दिगो रुपमा उपभोग गरेका हुनेछन् ।

ग.कार्यक्रम क्षेत्र

यस गाउँपालिकाको १ देखि ६ नम्बर वडाहरुमा यो कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछ ।

घ) उपलब्धि र क्रियाकलापहरु

सन् २०१८ देखि २०२० सम्म कार्यान्वयन चरण र २०२१ देखि २०२२ सम्म अनुगमन चरण सञ्चालन हुनेछ । यस अवधिमा कार्यक्रमको उपलब्धी यस प्रकार हुनेछ ।

उपलब्धी नं.	उपलब्धी	ि्क्रयाकलाप
उपलब्धि १	• ३९० घरमा शौचालय निर्माण भै आधारभूत सरसफाइमा पहुँच पुगेको हुनेछ । • खुला दिसामुक्त घोषणा भएका समुदाय मध्ये ९० प्रतिशत समुदायले निरन्तरता पाउनेछन् ।	• ३९० घरमा सुधारिएको चर्पी निर्माणमा सहजिकरण • खुला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा र त्यसको दीगोपना • साबुनपानीले हात धुने कार्यको प्रवर्द्धन
उपलब्धि २	• लक्षित क्षेत्रका ५५० जनताको आधारभूत र सुरक्षित खानेपानीको सुविधामा उपभोग गरेका हुनेछन् र २ वटा समुदाय सुरक्षित पानी पिउने समुदायको रुपमा घोषणा हनेछ ।	• खानेपानी योजना निर्माण र पुनःनिर्माण • खानेपानी सुरक्षा र खानेपानी सुरक्षा योजना तयार तथा कार्यान्वयन • पानी शुद्धकरणका विधीहरुको प्रवर्धन
उपलब्धि ३	• ३ वटा विद्यालय र १ वटा स्वास्थ्यसंस्थामा उपयुक्त र प्रभावकारी व्यवस्थापन गरिएका खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरु निरन्तर प्रयोगमा रहनेछन् ।	• विद्यालयमा खानेपानी, शौचालय र सामुहिक हातधुने सुविधा निर्माण, ब्यबस्थापन र सञ्चालन • साबुन पानीले हातधुने अभियान सञ्चालन • बाल क्लव गठन र परिचालन • महिनावारी सरसफाइ ब्यबस्थापन • स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी, शौचालय र हातधुने सुविधा निर्माण • साबुन पानीले हातधुने सुविधाहरुको निर्माण, संचालन र दीगोपना
उपलब्धि ४	• नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतालाई सबलिकरण गर्न नगरको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी योजना निर्माण भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ	• आधारभूत सर्वेक्षण • खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना • क्षमता विकास क्रियाकलाप • संस्थागत विकास

७. कार्यक्रम ब्यवस्थापन

क. संस्थागत ब्यबस्था

गाउँपालिकामा रहने मुख्य संगठनात्मक ढाँचाको आधारमा कार्यक्रम ब्यबस्थापनको लागि उपयुक्त सहायक संरचनाहरु खडा गरिनेछ । जस्तैः सबैभन्दा माथिल्लो निकायमा गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति रहनेछ र त्यसको मातहतमा वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति र वडा समन्वय समितिका मातहतमा बिद्यालय स्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइ स्वच्छता समन्वय एवं खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ताहरु रहनेछन् । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि टोल विकास संस्थाहरुलाई पनि आधारभूत संगठनको रुपमा परिचालन गरिनेछ ।

ख.बजेट प्रवाह

नेपाल सरकारको संघीय वजेट ब्यबस्थापन नीति अनूरुप युनिसेफ नेपालबाट वजेट प्रवाह गरिने ब्यबस्था मिलाइनेछ ।

ग. कार्यक्रम ब्यवस्थापन तथा अनुगमन संयन्त्र

खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यक्रम यस गाउँपालिकाको सामाजिक विकास शाखा अन्तर्गत राखिनेछ । उक्त शाखामा यो कार्यक्रम ब्यस्थापनका लागि एकजना सम्पर्क ब्यक्ति तोकिनेछ । आवश्यक्ता अनुसार शाखाले खानेपानी तथा सरसफाइ इकाइ स्थापना गर्न सक्नेछ । साथै नगरपालिकाले साझेदार संस्थाको सहकार्यमा आवश्यक कर्मचारीहरुको ब्यबस्था गर्नेछ । कार्यक्रमको अनुगमनको लागि अलग्गै अनुगमन योजना तयार गरी कार्यान्वयमा ल्याइनेछ । सोही बमोजिम प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पठाउने र अभिलेखीकरणका गरिनेछ ।

घ. दिगोपना

सबैका लागि सरसफाइ तथा खानेपानीमा तिब्रता कार्यक्रम कार्यअवधी ५ बर्षको हुनेछ । जस मध्ये ३ बर्षको अवधी योजना कार्यन्वयन चरण र बाँकी २ बर्षको अवधी योजना अनुगमन, मुल्याङ्कन र सुपरिवेक्षणको हुनेछ । कार्यक्रमको दिगोपना नै यस कार्यक्रमको मुख्य उद्धेश्य रहेकको छ। यो कार्यक्रमको दिगोपनाको लागि स्थानीय सरकारको सरसफाइ तथा खानेपानी योजनाको मुल प्रवाहमा समाहित गराइ यसको दिगोपन सुनिश्चित गरिनेछ । कार्यक्रमको प्रत्येक चरण जस्तै योजना निर्माण, कार्यन्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन र लाभहरुको बाँडफाँडमा लक्षित वर्गको सहभागिताको सुनिश्चितता गराइने छ । कार्यक्रमको प्रत्येक चरणमा निश्चित मापदण्ड बनाइ योजना अनुगमन गरिने छ ।

ङ . मुल्यांकन

तेस्रो पक्षद्धारा कार्यक्रमको शुरुवात , मध्य तथा अन्तिममा गरी तीन चरणमा आधारभुत सर्वेक्षण तथा मुल्यांङ्कन गराइने छ । मुल्यांङ्कन प्रतिवेदनका आधरमा आएका सुझावहरुलाई बिभिन्न तहमा छलफल गरि आगामी योजना र रणनीति र तय गरिने छ ।

१०. बजेट

यस कार्यक्रमको कूल वजेट रु.५९,१५,०००।०० युनिसेफ नेपालबाट उपलब्ध गराइनेछ । यो वजेट नतिजाको आधारमा तय गरिएको छ । यो वजेट र कार्यक्रम नगर सभाबाट पारित गर्नुपर्नेछ ।